

دانشکده هنر و معماری

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد در رشته‌ی شهرسازی (برنامه ریزی شهری و منطقه ای)

کاربست اصول و مفاهیم توسعه هوشمند به منظور ارتقاء کیفیت‌های
کارکردی – کالبدی محیط شهری (نمونه موردی: شهر مرودشت)

استاد راهنما:

دکتر سهیل لطفی

به کوشش:

فردوس فلاحی

بهمن ۱۳۹۰

به نام خدا

اظہارنامہ

اینجانب فردوس فلاحی (۸۷۰۶۸۹) دانشجوی رشته‌ی شهرسازی گرایش برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای اظہار می‌کنم کہ این پایان نامہ حاصل پژوهش خودم بوده و در جاهایی کہ از منابع دیگران استفادہ کرده‌ام، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن را نوشته‌ام. همچنین اظہار می‌کنم کہ تحقیق و موضوع پایان نامہام تکراری نیست و تعہد می‌نمایم کہ بدون مجوز دانشگاه دستاوردهای آن را منتشر ننمودہ و یا در اختیار غیر قرار ندهم. کلیہ حقوق این اثر مطابق با آیین‌نامہ مالکیت فکری و معنوی متعلق بہ دانشگاه شیراز است.

نام و نام خانوادگی: فردوس فلاحی

تاریخ و امضاء: ۱۳۹۰/۱۱/۱۲

تقدیم بہ پدر و مادرم،

ہمسرم

و آنان کہ شہر را بہ من آموختند...

سپاسگزاری

با تشکر از اساتید ارجمند گروه شهرسازی که آموخته هایم را در دوران تحصیل مدیونشان هستم و با قدردانی از زحمات جناب آقای دکتر لطفی که با راهنمایی های ارزنده شان مرا در انجام این پژوهش یاری نمودند. همچنین با سپاس از آقایان دکتر سلطانی و دکتر حاجی پور که آموزه های بی دریغ، اندیشه های نو و تجربیات ایشان راه را بر من هموار ساخت.

سلامتی و موفقیت این عزیزان را در تمام مراحل زندگی شان از خداوندمنان خواستارم.

چکیده

کاربست اصول و مفاهیم توسعه هوشمند به منظور ارتقاء کیفیت‌های کارکردی - کالبدی محیط شهری (نمونه موردی: شهر مرودشت)

به کوشش:

فردوس فلاحی

شهرها عمده‌ترین پهنه‌های سکونت انسان به شمار می‌روند و به عنوان محل حضور درصد فزاینده‌ای از مردم جهان اهمیت ویژه‌ای دارند. برخورداری از چنین نقش و جایگاهی شهر را مبدل به عرصه آزمون نظریه‌ها، برنامه‌ها و ایده‌های مختلفی برای دستیابی به اشکال مطلوب‌تر توسعه نموده است.

هدف از این پژوهش نیز معرفی راهکارهایی در راستای دستیابی به توسعه هوشمند است تا از طریق بتوان بستری مناسب جهت ارتقای کارکردی و کالبدی محیط شهری فراهم کرد. با توجه به گستردگی و پیچیدگی اصول توسعه هوشمند، کد فرم مبنا به عنوان مناسب‌ترین ابزار برای هوشمندکردن توسعه در این تحقیق انتخاب شده است. کد فرم مبنا براساس استعداد توسعه، شهر را به شش بخش و براساس هویت شهرنشینی، به شش زون تقسیم می‌کند. پژوهش حاضر به روش تحلیلی- تطبیقی انجام شده، که ابتدا برای پهنه بندی منطقه‌ای و زون برشی شهر (Transect Map) مورد پژوهش، تعیین معیارها، تعریف سطوح و تدقیق اوزان هر معیار با استفاده از روش سلسله مراتبی (AHP) صورت گرفته و سپس فرآیند تحلیلی بر نتایج حاصل از مکانی شده معیارها به وسیله تحلیل فضایی نرم افزار Arc Gis مشخص شده است.

درنهایت با معرفی مناطق توسعه و زون‌های برشی (Transect Map) شهر مرودشت، راهبردهایی در زمینه کاربری، شبکه معبر، تراکم، فضای عمومی ارائه می‌گردد.

واژگان کلیدی: توسعه هوشمند، کدهوشمند، کیفیت‌های کالبدی، کیفیت‌های کارکردی، شهر مرودشت

فهرست جداول

عنوان.....	شماره صفحه
جدول ۱-۲- تعاریف و اصول رشد هوشمند.....	۲۱
جدول ۲-۲- عناصر اصلی در اصطلاح رشد هوشمند.....	۲۴
جدول ۳-۲- استراتژی‌ها و اهداف و راهبردهای برای مکانیابی توسعه هوشمند مدار.....	۳۰
جدول شماره ۲-۴- استراتژیها و اهداف و راهبردهای برای مکانیابی و طراحی واحد همسایگی.....	۳۲
جدول ۵-۲- تفاوت راهبردهای رشد هوشمند و پراکندگی در توسعه شهری.....	۴۱
جدول شماره ۲-۶- مقایسه انواع رشد و توسعه به تفکیک عوامل مختلف.....	۴۳
جدول ۲-۷- سطوح زون بندی در کد هوشمند.....	۴۸
جدول شماره ۲-۸- توصیف پهنه بندی بخشی وهریک از بخشها(T-zone).....	۵۰
جدول شماره ۳-۱- ویژگی‌های جمعیتی شهرمروودشت از سال ۱۳۸۵-۱۳۳۵.....	۶۰
جدول ۳-۲- روند رشد جمعیت و مساحت و تراکم شهر مروودشت از سال ۱۳۸۵-۱۳۳۵.....	۶۴
جدول ۴-۱- پهنه بندی نواحی شهر براساس کدفرم مینا.....	۷۴
جدول ۲-۴- تعریف سطح بندی پنج‌گانه معیار فعالیت.....	۷۵
جدول ۳-۴- تعریف سطح بندی پنج‌گانه معیار تراکم.....	۷۵
جدول شکل ۴-۴- مشخصه های نوع اجتماعات براساس کد فرم مینا.....	۷۶
جدول ۵-۴- پهنه بندی زون برشی(Transect Map) شهر براساس کدفرم مینا.....	۷۷
جدول شماره ۴-۶- تعریف سطح بندی چهارگانه معیارهای موثر در زون برشی.....	۷۷
جدول ۱-۵- مساحت و درصد سطوح کاربری شهر مروودشت.....	۸۴
جدول ۲-۵- مساحت و درصدقطعات ساختمانی با توجه به نوع عملکرد معابر درشهر مروودشت.....	۸۷
جدول ۳-۵- وضعیت دانه بندی در شهر مروودشت.....	۹۰
جدول ۴-۵- وضعیت دانه بندی براساس سطوح تعریف شده پهنه بندی بخشی در شهر مروودشت.....	۹۲
جدول ۵-۵- وضعیت تراکم ساختمانی براساس سطوح تعریف شده در شهر مروودشت.....	۹۴
جدول ۶-۵- مساحت و درصدسطوح شعاع عملکردی مراکز فعالیتی شهر مروودشت.....	۹۷
جدول ۷-۵- مدل وزندهی هنجارها.....	۱۰۱

- جدول ۵-۸- وزندهی معیارها مورد بررسی براساس هنجارها ۱۰۱
- جدول شماره ۵-۹-:تدقیق وزن و اولویت نهایی معیارها ۱۰۲
- جدول ۵-۱۰- پهنه بندی شهرمروودشت به مناطق توسعه (تدقیق شده)..... ۱۰۷
- جدول ۵-۱۱- مساحت مناطق توسعه(تدقیق شده) شهر مروودشت..... ۱۰۸
- جدول ۵-۱۲- وضعیت طول بلوکها براساس سطوح تعریف شده..... ۱۰۹
- جدول ۵-۱۳- وضعیت فاصله قطعات ساختمانی از تقاطع‌های اصلی شهر براساس سطوح تعریف شده..... ۱۱۰
- جدول ۵-۱۴- وزندهی معیارها مورد بررسی براساس هنجارها..... ۱۱۱
- جدول ۵-۱۵- تدقیق وزن و اولویت نهایی معیارها..... ۱۱۱
- جدول ۵-۱۶- پهنه بندی ناحیه ها به زون‌های عرضی(T-Zones) به درصد..... ۱۱۷
- جدول ۵-۱۸- عرض خط سفرپیشنهادی به تفکیک(T-Zones) ۱۲۰
- جدول ۵-۱۹- عرض خط پارکینگ پیشنهادی به تفکیک(T-Zones) ۱۲۰
- جدول ۵-۲۰- عرض خط پارکینگ پیشنهادی به تفکیک(T-Zones) ۱۲۰
- جدول ۵-۲۱- وضعیت کاربری به تفکیک هر زون عرضی (T-Zones) در شهر مروودشت ۱۲۲
- جدول ۵-۲۲- وضعیت کاربری به تفکیک هر زون عرضی (T-Zones) در شهر مروودشت ۱۲۳
- جدول ۵-۲۳- وضعیت تعداد طبقات و پارامتر شدت استفاده از زمین به تفکیک هر زون عرضی (T-Zones) در شهر مروودشت..... ۱۲۵
- جدول شماره(۴۰):وضعیت تعداد طبقات پیشنهادی زمین به تفکیک هر زون عرضی (T-Zones) در شهر مروودشت..... ۱۲۵
- جدول ۵-۲۴-:آلترناتیوهای پیشنهادی فضای عمومی سبز به تفکیک هر زون عرضی (T-Zones) در شهر مروودشت..... ۱۲۶

فهرست اشکال و نمودارها

عنوان..... شماره صفحه

- شکل ۱-۲- شهرستان پورتر..... ۳۶
- شکل ۲-۲- پیاده روندگان پارک در ایالت دنیس ایندیانا..... ۳۷
- شکل ۳-۲- پهنه بندی بخشی فلاگستاف آریزونا..... ۴۶
- شکل ۱-۳- تغییرات جمعیتی شهر مرودشت از سال ۱۳۳۵-۱۳۸۵..... ۶۰
- شکل ۲-۳- تغییرات نرخ رشد شهر مرودشت از سال ۱۳۳۵-۱۳۸۵..... ۶۱
- شکل ۳-۳- روند رشد جمعیت و مساحت و تراکم شهر مرودشت از سال ۱۳۳۵-۱۳۸۵..... ۶۵
- شکل ۴-۳- روند رشد و گسترش کالبدی شهر مرودشت..... ۶۸
- شکل ۱-۴- فرآیند تدوین طرح توسعه هوشمند..... ۷۱
- شکل ۲-۴- تدوین فرایند ارتقای کارکردی توسط پهنه بندی بخشی..... ۷۳
- شکل ۳-۴- تدوین فرایند ارتقای کالبدی محیط شهری با توسعه هوشمند..... ۷۹
- شکل ۱-۵- درصد مساحت و تعداد سطوح کاربری شهر مرودشت..... ۸۴
- شکل ۲-۵- پهنه بندی شهر مرودشت براساس معیار نوع کاربری زمین..... ۸۵
- شکل ۳-۵- مساحت و درصد قطعات ساختمانی با توجه به نوع عملکرد معابر در شهر مرودشت..... ۸۸
- شکل ۴-۵- پهنه بندی شهر مرودشت براساس معیار نوع عملکرد معابر..... ۸۹
- شکل ۵-۵- وضعیت دانه بندی در شهر مرودشت..... ۹۰
- شکل ۶-۵- پهنه بندی شهر مرودشت براساس معیار وضعیت دانه بندی..... ۹۱
- شکل ۷-۵- وضعیت دانه بندی براساس سطوح تعریف شده پهنه بندی بخشی در شهر مرودشت..... ۹۲
- شکل ۸-۵- پهنه بندی شهر مرودشت براساس معیار تعداد طبقات..... ۹۳
- شکل ۹-۵- وضعیت تراکم ساختمانی براساس سطوح تعریف شده پهنه بندی بخشی در شهر مرودشت..... ۹۵
- شکل ۱۰-۵- پهنه بندی شهر مرودشت براساس معیار تراکم ساختمانی..... ۹۶
- شکل ۱۱-۵- مساحت و درصد سطوح شعاع عملکردی مراکز فعالیتی شهر مرودشت..... ۹۸
- شکل ۱۲-۵- پهنه بندی شهر مرودشت براساس معیار همجواری به مراکز فعالیتی..... ۹۹
- شکل ۱۳-۵- معیارهای موثر در پهنه بندی فرم مینا شهر..... ۱۰۰

- شکل ۵-۱۴- مراحل پهنه بندی منطقه ای براساس کد هوشمند ۱۰۳
- شکل ۵-۱۵- پهنه بندی شهرمرودشت به مناطق توسعه ۱۰۵
- شکل ۵-۱۶- پهنه بندی شهرمرودشت به مناطق توسعه (تدقیق شده) ۱۰۶
- شکل ۵-۱۷- مساحت مناطق توسعه (تدقیق شده) شهر مرودشت ۱۰۸
- شکل ۵-۱۸- معیارهای موثر در تعیین زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۰
- شکل ۵-۱۹- مناطق باز حفاظت شده و ذخیره شده شهر مرودشت ۱۱۲
- شکل ۵-۲۰- پهنه بندی بخشی ناحیه توسعه مجدد (G4) به زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۳
- شکل ۵-۲۱- پهنه بندی بخشی ناحیه هدفمند (G3) به زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۴
- شکل ۵-۲۲- پهنه بندی بخشی ناحیه با توسعه کنترل شده (G2) به زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۵
- شکل ۵-۲۳- پهنه بندی بخشی ناحیه محدود (G1) به زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۶
- شکل ۵-۲۴- پهنه بندی بخشی هر یک از بخش‌ها (T-zone) شهر مرودشت ۱۱۷
- شکل ۵-۲۵- درصد پهنه بندی ناحیه ها به زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۸
- شکل ۵-۲۶- درصد زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۸

فصل اول

۱- مقدمه

۱-۱- کلیات تحقیق

در این فصل سعی شده است که ضمن تعریف مسأله و بیان اصلی تحقیق، ضرورت انجام این تحقیق و عرصه پژوهش بیان گردد. سپس با ذکر اهداف، سئوالات اساسی تحقیق مطرح شده جهت بررسی ارائه می‌شود. در ادامه روش انجام تحقیق و گردآوری اطلاعات در جهت اثبات فرضیه و نیل به اهداف بیان می‌شود.

۱-۲- طرح موضوع

شهر اندامواره‌ای زنده و پویاست که توسعه فیزیکی آن فرایندی مداوم است. اگر این فرآیند بدون برنامه باشد علاوه بر این که ترکیب فیزیکی مناسبی از فضاهای شهری به وجود نخواهد آمد، سبب به وجود آمدن مشکلات زیادی در زمینه دسترسی به خدمات مختلف شهری برای شهروندان خواهد شد و نیز باعث سوء استفاده از زمین و در نهایت در پی تخریب محیط، آشفته‌گی بصری و عملکردی شهری را به همراه دارد. بنابراین رشد و گسترش کالبدی شهر فرایندی است که بر تمام نظام‌ها و ساختارهای شهر به طور مستقیم یا غیر مستقیم تاثیر می‌گذارد. به همین دلیل چنانچه این فرآیند جریان درستی را طی نکند، اثرات نامطلوب بسیاری بر اجزای مختلف شهر بر جای می‌گذارد.

در ایالات متحده آمریکا الگوهای ناکارآمد توسعه شهرها با گسترش بی‌رویه حومه شهرها رویکردی تحت عنوان رشد هوشمند شهری را به دنبال داشته که چارچوب اصلی آن، استفاده بهینه از زمین و توسعه مجدد محدوده‌های درون شهری است.

نظریه رشد هوشمند بر پایه نظریه‌ها و جنبش‌هایی مانند توسعه پایدار و نوشهرسازی و با رویکردی جدید از دیدگاه برنامه ریزی تلاش نموده است تا اصول خود را به صورت راهبردهای کلی و منعطف و نه با جزئیات دقیق مطرح نماید تا به حداکثر قابلیت تطابق برای حل مشکل پراکنده در نقاط مختلف جغرافیایی دست یابد. این راهبردها به گونه‌ای هستند که بتوان با اتخاذ این دیدگاه و شیوه نگرش به مسئله، راهکارها یا به عبارتی سیاست‌هایی را مطرح و سپس اجرا نمود که به تعدیل و رفع مشکل رشد پراکنده در شهرها بیانجامد.

بیشتر شهرهای ایران تا چند دهه‌ی قبل رشد متوازنی برخوردار بوده‌اند اما در دهه‌های اخیر با توجه به وجود عوامل جاذب در شهر و عوامل دافعه در روستا، شهرنشینی مقدم بر شهرسازی گردیده و رشد شهری در نتیجه توسعه ایده آل شهری را بامشکلات جدی روبرو کرده است. در این تحقیق سعی گردیده روند کلی توسعه شهر با توجه به پایداری شهری مورد بررسی قرار گیرد و سپس راهبردهای جهت ارتقای کیفیت‌های کالبدی و کارکردی شهر باتوجه به رویکرد رشد هوشمند ارائه گردد.

۱-۳- طرح مسئله و ضرورت تحقیق

یکی از پدیده‌های رایج شهری در کشورهای در حال توسعه، افزایش چشمگیر جمعیت و به تبع آن گسترش شتابان شهرها می‌باشد، که بدلیل عدم وجود سیاست‌گذاری‌های کارآمد و هم-چنین دگرگونی بنیان اقتصادی شهر، فراهم شدن بورس بازی زمین و سیاست‌های سهل انگارانه شهرسازی و تصمیم‌گیری ناگهانی برای توسعه شهری، پیامدهای ناگوار زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی را برای شهرها به دنبال داشته است، که از آن جمله می‌توان به اتلاف اراضی کشاورزی و باغی حاشیه شهرها و اختلال و آشفتگی کیفیت‌های عملکردی و محیطی شهرها اشاره نمود.

در سال‌های اخیر به دنبال بروز مشکلات متعددی که الگوهای رایج توسعه شهری به همراه داشتند رشد هوشمند شهری بعنوان راه حلی برای غلبه بر مسائل و معضلات پیش آمده در شهرها، اصولی برای توسعه متراکم و توسعه مجدد نواحی درون و ارتقای کیفیت‌های کالبدی و کارکردی آنها بسیار مورد توجه قرار گرفته است. از این رو هدفمند کردن توسعه شهرها به سمت رشد هوشمند از مهمترین مسائلی که در راستای ارتقای کیفیت‌های کالبدی و کارکردی توسعه شهرهای پراکنده باید در برنامه ریزی شهرها مورد توجه قرار بگیرد. یکی از موثرترین اقداماتی که می‌تواند به بهبود این کیفیت‌ها منجر شود اصلاح فرآیند توسعه شهر براساس معیارها و اصول رویکرد رشد هوشمند است.

یکی از شهرهای کشور که در سال‌های اخیر که با توسعه پراکنده مواجه بوده شهر مرودشت می‌باشد. که این شهر با دارا بودن جاذبه‌های طبیعی، صنعتی، اقتصادی، توریستی بعنوان یکی از اصلی‌ترین قطب‌های جاذب جمعیت در منطقه طی سال‌های اخیر رشد قابل ملاحظه‌ای پیدا نموده است. این رشد متأثر از رشد جمعیت و ورود مهاجرین، منجر به ساخت وسازه‌های بدون برنامه و تغییرات زیاد در ساختار فضایی - کالبدی شهر و گسترش آن در زمین‌های کشاورزی اطراف شده است. به نظر می‌رسد در آینده نیز در صورت عدم اجرای یک راهبرد معین در تعیین الگوی توسعه مطلوب نه تنها بسیاری از زمین‌های مرغوب کشاورزی در پیرامون شهر به

زیر ساخت و ساز شهری خواهد رفت بلکه ایجاد تسهیلات زیربنایی و ارائه خدمات عمومی مورد نیاز شهروندان از سوی مدیریت شهر نیز با مشکل مواجهه و هم‌چنین کیفیت‌های عملکردی و محیطی شهر بعنوان یکی از ارکان اصلی در پایداری شهر دچار آشفتگی و اختلال خواهد شد. بنابراین یکی از راهبردهای اصلی جهت توسعه شهر مرودشت، در راستای پایداری شهر در جهت محافظت از اراضی کشاورزی و هم‌چنین ارتقای کالبدی و کارکردی شهر، رشد هوشمند، (که از نظر تاریخی واکنشی به روند توسعه پراکنده و کم تراکم شهری در کشورهای توسعه یافته است) می‌باشد.

ضرورت پژوهش حاضر یکی منافع حاصل از بکارگیری اصول رشد هوشمند در توسعه شهرها و دیگری شرایط و مشکلات شهر مرودشت می‌باشد.

به طور کلی با بکارگیری اصول تئوری رشد هوشمند، می‌توان به منافع در زمینه‌های زیست محیطی، زمین، حمل‌ونقل، اقتصاد در راستای ارتقای کیفیت‌های کالبدی و کارکردی دست یافت.

شهر مرودشت یکی از شهرهای میانی و کم تراکم در مقایسه شهرهای با وضعیت مشابه خود می‌باشد، که گسترش بی‌رویه و فزاینده آن موجب مشکلاتی از جمله از بین رفتن تدریجی اراضی کشاورزی و ساخت و ساز در آن و گرایش به سرمایه گذاری در بخش‌های حاشیه ای و اطراف شهر و در نتیجه زوال تدریجی محلات قدیمی شهر و توزیع نامتناسب خدمات در شهر (عدم هماهنگی توزیع خدمات با توزیع جمعیتی) شده است.

بنابراین در این تحقیق سعی می‌شود با توجه به قابلیت‌های و شناخت از کل شهر مرودشت ابتدا توسعه شهر و عوامل موثر در آن به‌طور کلی بررسی و مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد، و سپس چارچوب کلی برای توسعه شهر و راهبردهای جهت ارتقای کیفیت‌های کالبدی و کارکردی شهر با توجه به رویکرد رشد هوشمند تدوین و ارائه گردد.

۴-۱- پیشینه تحقیق

اگر بخواهیم به سابقه رویکرد رشد هوشمند در جهان نگاهی بیندازیم تعیین تاریخ دقیق استفاده از عبارت رشد هوشمند و محل پیدایش و طرح آن کار مشکلی است. اما می‌توان گفت که پایه‌های این نظریه در کشورهای کانادا و آمریکا و عکس‌العملی به تحولات آغاز شده از اوایل دهه ۱۹۶۰ بوده است. تقریباً طی دو دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ در واکنش به گسترش پراکنده شهرها در این دو کشور نظریه رشد هوشمند شهر بر مبنای اصول پایداری به تدریج شکل گرفت و در نهایت در قالب یک تئوری تدوین گردید. بطوریکه در سال ۱۹۷۰، برنامه ریزان شهری و حمل و نقل، شروع به ترویج ایده‌ی جوامع و شهرهای فشرده کردند؛ پس از آن، ایده‌ی

- شکل ۵-۱۴- مراحل پهنه بندی منطقه ای براساس کد هوشمند ۱۰۳
- شکل ۵-۱۵- پهنه بندی شهرمرودشت به مناطق توسعه ۱۰۵
- شکل ۵-۱۶- پهنه بندی شهرمرودشت به مناطق توسعه (تدقیق شده) ۱۰۶
- شکل ۵-۱۷- مساحت مناطق توسعه (تدقیق شده) شهر مرودشت ۱۰۸
- شکل ۵-۱۸- معیارهای موثر در تعیین زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۰
- شکل ۵-۱۹- مناطق باز حفاظت شده و ذخیره شده شهر مرودشت ۱۱۲
- شکل ۵-۲۰- پهنه بندی بخشی ناحیه توسعه مجدد (G4) به زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۳
- شکل ۵-۲۱- پهنه بندی بخشی ناحیه هدفمند (G3) به زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۴
- شکل ۵-۲۲- پهنه بندی بخشی ناحیه با توسعه کنترل شده (G2) به زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۵
- شکل ۵-۲۳- پهنه بندی بخشی ناحیه محدود (G1) به زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۶
- شکل ۵-۲۴- پهنه بندی بخشی هر یک از بخش‌ها (T-zone) شهر مرودشت ۱۱۷
- شکل ۵-۲۵- درصد پهنه بندی ناحیه ها به زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۸
- شکل ۵-۲۶- درصد زونهای عرضی (T-Zones) ۱۱۸

فصل اول

۱- مقدمه

۱-۱- کلیات تحقیق

در این فصل سعی شده است که ضمن تعریف مسأله و بیان اصلی تحقیق، ضرورت انجام این تحقیق و عرصه پژوهش بیان گردد. سپس با ذکر اهداف، سئوالات اساسی تحقیق مطرح شده جهت بررسی ارائه می‌شود. در ادامه روش انجام تحقیق و گردآوری اطلاعات در جهت اثبات فرضیه و نیل به اهداف بیان می‌شود.

۱-۲- طرح موضوع

شهر اندامواره‌ای زنده و پویاست که توسعه فیزیکی آن فرایندی مداوم است. اگر این فرآیند بدون برنامه باشد علاوه بر این که ترکیب فیزیکی مناسبی از فضاهای شهری به وجود نخواهد آمد، سبب به وجود آمدن مشکلات زیادی در زمینه دسترسی به خدمات مختلف شهری برای شهروندان خواهد شد و نیز باعث سوء استفاده از زمین و در نهایت در پی تخریب محیط، آشفته‌گی بصری و عملکردی شهری را به همراه دارد. بنابراین رشد و گسترش کالبدی شهر فرایندی است که بر تمام نظام‌ها و ساختارهای شهر به طور مستقیم یا غیر مستقیم تاثیر می‌گذارد. به همین دلیل چنانچه این فرآیند جریان درستی را طی نکند، اثرات نامطلوب بسیاری بر اجزای مختلف شهر بر جای می‌گذارد.

در ایالات متحده آمریکا الگوهای ناکارآمد توسعه شهرها با گسترش بی‌رویه حومه شهرها رویکردی تحت عنوان رشد هوشمند شهری را به دنبال داشته که چارچوب اصلی آن، استفاده بهینه از زمین و توسعه مجدد محدوده‌های درون شهری است.

نظریه رشد هوشمند بر پایه نظریه‌ها و جنبش‌هایی مانند توسعه پایدار و نوشهرسازی و با رویکردی جدید از دیدگاه برنامه ریزی تلاش نموده است تا اصول خود را به صورت راهبردهای کلی و منعطف و نه با جزئیات دقیق مطرح نماید تا به حداکثر قابلیت تطابق برای حل مشکل پراکنده در نقاط مختلف جغرافیایی دست یابد. این راهبردها به گونه‌ای هستند که بتوان با اتخاذ این دیدگاه و شیوه نگرش به مسئله، راهکارها یا به عبارتی سیاست‌هایی را مطرح و سپس اجرا نمود که به تعدیل و رفع مشکل رشد پراکنده در شهرها بیانجامد.

بیشتر شهرهای ایران تا چند دهه‌ی قبل رشد متوازنی برخوردار بوده‌اند اما در دهه‌های اخیر با توجه به وجود عوامل جاذب در شهر و عوامل دافعه در روستا، شهرنشینی مقدم بر شهرسازی گردیده و رشد شهری در نتیجه توسعه ایده آل شهری را بامشکلات جدی روبرو کرده است. در این تحقیق سعی گردیده روند کلی توسعه شهر با توجه به پایداری شهری مورد بررسی قرار گیرد و سپس راهبردهای جهت ارتقای کیفیت‌های کالبدی و کارکردی شهر باتوجه به رویکرد رشد هوشمند ارائه گردد.

۱-۳- طرح مسئله و ضرورت تحقیق

یکی از پدیده‌های رایج شهری در کشورهای در حال توسعه، افزایش چشمگیر جمعیت و به تبع آن گسترش شتابان شهرها می‌باشد، که بدلیل عدم وجود سیاست‌گذاری‌های کارآمد و هم-چنین دگرگونی بنیان اقتصادی شهر، فراهم شدن بورس بازی زمین و سیاست‌های سهل انگارانه شهرسازی و تصمیم‌گیری ناگهانی برای توسعه شهری، پیامدهای ناگوار زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی را برای شهرها به دنبال داشته است، که از آن جمله می‌توان به اتلاف اراضی کشاورزی و باغی حاشیه شهرها و اختلال و آشفتگی کیفیت‌های عملکردی و محیطی شهرها اشاره نمود.

در سال‌های اخیر به دنبال بروز مشکلات متعددی که الگوهای رایج توسعه شهری به همراه داشتند رشد هوشمند شهری بعنوان راه حلی برای غلبه بر مسائل و معضلات پیش آمده در شهرها، اصولی برای توسعه متراکم و توسعه مجدد نواحی درون و ارتقای کیفیت‌های کالبدی و کارکردی آنها بسیار مورد توجه قرار گرفته است. از این رو هدفمند کردن توسعه شهرها به سمت رشد هوشمند از مهمترین مسائلی که در راستای ارتقای کیفیت‌های کالبدی و کارکردی توسعه شهرهای پراکنده باید در برنامه ریزی شهرها مورد توجه قرار بگیرد. یکی از موثرترین اقداماتی که می‌تواند به بهبود این کیفیت‌ها منجر شود اصلاح فرآیند توسعه شهر براساس معیارها و اصول رویکرد رشد هوشمند است.

یکی از شهرهای کشور که در سال‌های اخیر که با توسعه پراکنده مواجه بوده شهر مرودشت می‌باشد. که این شهر با دارا بودن جاذبه‌های طبیعی، صنعتی، اقتصادی، توریستی بعنوان یکی از اصلی‌ترین قطب‌های جاذب جمعیت در منطقه طی سال‌های اخیر رشد قابل ملاحظه‌ای پیدا نموده است. این رشد متأثر از رشد جمعیت و ورود مهاجرین، منجر به ساخت وسازه‌های بدون برنامه و تغییرات زیاد در ساختار فضایی - کالبدی شهر و گسترش آن در زمین‌های کشاورزی اطراف شده است. به نظر می‌رسد در آینده نیز در صورت عدم اجرای یک راهبرد معین در تعیین الگوی توسعه مطلوب نه تنها بسیاری از زمین‌های مرغوب کشاورزی در پیرامون شهر به